

Э.ғ.к., доцент Сарсенова А.Е., магистрант Аяпбергенов Қ.

Халықаралық Тараз инновациялық институты

БАНК ҚЫЗМЕТІН ҚАРЖЫЛЫҚ ТАЛДАУ ӘДІСТЕМЕСІН ӘЗІРЛЕУ

Қазақстанда жасалған қаржылық талдаудың көптеген әдістері белгілі бір дәрежеде американдық CAMELS жүйесіне негізделген.

Бұл жүйенің негізгі кемшілігі-инспекциялық тексерулердің нәтижелері бойынша көрсеткіштердің көп бөлігін (А, М, L) есептеуді көздейтін субъективизм. Сонымен қатар, жүйе американдық болып табылады және орыс жағдайында іске асыру үшін бейімделуді қажет етеді [1, 116б.].

Несиелік ұйымның ішкі жағдайын талдау бағдарламасын құру үшін оны басқару бірқатар басқа әдістерге негізделуі мүмкін:

- банктік ақпарат агенттігінің (АБИ) рейтингтік жүйесі; В. С. Кромонновтың әдістемесі;
- А. И. Суворовтың қаржылық жағдайын талдау әдістемесі;
- banks-rate рейтингтік агенттігінің әдістемесі;
- «Коммерсант-Daily» газеті жариялайтын рейтингтік талдау әдістемесі;
- Ю. С. Масленченкова мен В. А. Комановтың теңгерімдік теңдеулері негізінде коммерциялық банктің қызметін бағалау әдістемесі ; ;
- қаржылық ақпарат аналитикалық орталығының (ФЗҚО) рейтингі және т. б.;

Біздің ойымызша, ішкі талдаудың бірінші кезеңін жүргізудің ақпараттық негізі В. В. Бабкин ұсынған әдіс болуы мүмкін.

Оның айрықша сипаты CAMEL қаржылық жағдайын талдаудың жалпыға танылған халықаралық жүйесін пайдалана отырып, автор оны қазақстандық банк бизнесінің ерекшелігіне бейімдеді және басқалармен қатар біріктірілген көрсеткіштер мен рейтингтік бағаларды есептеуден құтылып, оларды әрбір коэффициент бойынша ұсынылатын мәндермен алмастырды. Бұл инновациялар несие ұйымының қаржылық тұрақтылығы туралы пікір

қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар оның қызметіндегі проблемалық аймақтарды анықтауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, ұсынылған В. В. Бабкин жүйесі банктің қаржылық жағдайын халықаралық аналитик тұрғысынан талдауға, бәсекелестік артықшылықтарды анықтауға және әлемдік стандарттарға сәйкес келетін банктік менеджмент элементтерін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

В. В. Бабкиннің әдістемесін пайдалана отырып, Жамбыл облысында филиалдары бар коммерциялық банктердің қаржылық жағдайына SWOT - талдау жүргіземіз:

А Банкі-Қазақстанның ірі трансұлттық және әмбебап банкі («Kaspi bank» АҚ);

Б Банкі-республикалық деңгейдегі ірі банк («Қазақстан Халық банкі» АҚ);

В Банкі-бұл жетекші ірі коммерциялық банк ұйымдарының бірі («Банк ЦентрКредит» АҚ).

Коммерциялық банктің сыртқы және ішкі ортасын талдаудың соңғы кезеңі SWOT талдау кезінде алынған деректерді салыстыру болып табылады. Сонымен бірге, күшті (S) және әлсіз (W) жақтары ұйым қызметінің ол басқара алатын құрамдас бөліктері екендігі маңызды. Мүмкіндіктер (O) және қауіптер (T) оның бақылауынан тыс және оның даму процесіне әсер етуі мүмкін.

А. Н. Хориннің пікірінше, SWOT-талдау миссияны тұжырымдау мен нақты стратегиялық мақсаттар мен міндеттерді анықтау арасындағы аралық буын болып табылады. Бұл менеджерлерге ұйымның ішкі күштері мен әлсіз жақтарын нарық ұсынатын мүмкіндіктермен салыстыруға мүмкіндік береді.

Осы әдісті қолдана отырып, зерттелетін коммерциялық банктердің сыртқы және ішкі ортасын талдаймыз. Бұл ретте алдыңғы параграфта анықталған әдістің мәніне, сыртқы ортаның мүмкіндіктері мен қауіптеріне сүйене отырып, талданатын барлық кредиттік ұйымдар үшін бірыңғай болады және олардың қызметіне тәуелді болмайды. Сондықтан біз оларды тек А Банкінің SWOT талдауында көрсетеміз.

Кесте 1-А Банкінің сыртқы және ішкі ортасын SWOT-талдау

Ішкі орта	Күштер (S)	Әлсіздік (W)
	- күмәнді берешектің төмен деңгейі; - қайта қаржыландыру коэффициентінің төмен деңгейі; - меншікті қаражатты пайдалану тиімділігінің жоғары деңгейі; - өтімділік коэффициенттерінің талап етілетін мәндерге сәйкестігі; - қызметкерлер мен құрылымдық бөлімшелер тиімділігінің жоғары деңгейі.	- пассивтегі өз қаражатының қауіпті төмен үлесі; - кредиттік белсенділіктің төмен деңгейі; - активтердің рентабельділігінің төмен деңгейі.
Сыртқы орта	Мүмкіндіктер (O)	Қауіптер (T)
	- жеке клиенттердің базасын және жеке тұлғаларға берілген кредиттер портфелін ұлғайту; - шағын бизнес сегментінің заңды тұлғалар базасын ұлғайту және экономиканың және сауданың нақты секторына жататын ұйымдармен, оның ішінде осы салалардың шаруашылық жүргізуші субъектілері берешегінің үлесін жалпы корпоративтік кредиттік портфельде ұлғайту есебінен ынтымақтастықты дамыту; - ұйымдар мен жеке тұлғалардың жедел тартылған қаражаты есебінен пассивтердің бір бөлігін қалыптастыру.	- өңірдің ірі және орта кәсіпорындары мен ұйымдарының санын қысқарту; - қызмет көрсету саласы дамуының теріс серпіні; - күшейе түскен бәсекелестік банктік нарығы.

Топтастырылған деректерді талдау банктің тұрақты және ұтымды қызметін көрсетеді. Сыртқы ортаның қолда бар мүмкіндіктерін пайдалану анықталған әлсіздіктерді жояды. Кредиттік ұйымның басшылығы құрылымдық бөлімшелердің тиімділігіне ерекше назар аударып, (шетелдік банктердің тәжірибесін ескере отырып) әрбір бөлімшенің рентабельділігін кемінде екі есе арттыруға мүмкіндік беретін ұйымдық құрылымды әзірлеуі қажет [2, 98б.].

2-кесте-Б Банкінің ішкі ортасын талдау

Ішкі орта	Күштер (S)	Әлсіздік (W)
	- күмәнді берешектің орташа деңгейі; - меншікті қаражатты пайдалану	- пассивтегі өз қаражатының қауіпті төмен үлесі; - кредиттік белсенділіктің

	тиімділігінің орташа деңгейі; - өтімділік коэффициенттерінің талап етілетін мәндерге сәйкестігі; - бөлімшелер мен қызметкерлер тиімділігінің жоғары деңгейі.	төмен деңгейі; - активтердің рентабельділігінің төмен деңгейі; - қайта қаржыландыру коэффициентінің жоғары деңгейі.
--	--	---

В Банкінің ішкі ортасын талдау нәтижелері қолданыстағы стратегиялық жоспарлау жүйесінің жоғары тиімділігін сипаттайды, анықталған кемшіліктерді жою үшін басшылық несиелік белсенділікті арттырып, банкаралық нарықтағы қарыз алу деңгейін төмендетуі керек.

3-кесте - В Банктің ішкі ортасын талдау

Ішкі орта	Күштер (S)	Әлсіздік (W)
	- инвестициялық белсенділіктің жоғары деңгейі; - жарғылық капиталдың жоғары деңгейі.	- пассивтегі өз қаражатының қауіпті төмен үлесі; - күмәнді берешектің жоғары деңгейі; - кредиттік белсенділіктің төмен деңгейі; - тартылған қаражатты орналастырудың әлсіз деңгейі; - активтердің рентабельділігінің төмен деңгейі; - өтімділік коэффициенттері айтарлықтай асып түсті; - банктің құрылымдық бөлімшелері мен қызметкерлерінің қауіпті төмен тиімділігі; - банкаралық кредиттеу мүмкіндігінің болмауы.

3-кестеде келтірілген деректерді талдау банктегі қолданыстағы басқару жүйесі дереу және толық реформалауды қажет ететіндігін көрсетеді, әйтпесе қызметкерлер мен бөлімшелердің де, банктің де қауіпті төмен тиімділігі қаржылық тұрақтылықтың жоғалуына әкеледі [3, 756.].

Осылайша, EVA тұжырымдамасының бірқатар көрсеткіштерімен толықтырылған В. В. Бабкиннің әдістемесі бойынша аймақтың коммерциялық

банктерінің жұмыс істеуінің ішкі ортасына жасалған талдау несие ұйымдарының қаржылық жағдайының «күштері» мен «әлсіздігін» анықтауға мүмкіндік берді. Оларды SWOT-талдау әдісімен алынған деректермен салыстыру нәтижесінде сыртқы ортаны зерттеу нәтижесінде зерттелетін банктердің стратегиялық дамуына теріс әсер ететін ең маңызды жалпы "проблемалық нүктелер" анықталды: өз қаражаттарының пассивтердегі қауіпті төмен үлесі, несиелік белсенділік пен рентабельділіктің төмен деңгейі. Оларды жою кредиттік ұйымдар қызметінің басты міндеті болуға тиіс.

Несиелік ұйымның сыртқы және ішкі ортасын талдаудың ұсынылған әдістемесі стратегиялық басқару саласындағы ғылыми ойдың қазіргі жетістіктеріне негізделген және стратегиялық жоспарлау механизмінің бірінші кезеңін білдіреді.

Әдебиет

1. Азоев Г. Л. Конкурентное преимущество фирмы. — М.: ИНФРА-М, 2015.
2. Малюк В. Производственный менеджмент: Учебное пособие — М.: Питер, 2013.
3. Гаврилов Д.А. Управление производством на базе стандарта MRP II, 2е изд. — СПб.: Питер, 2015.